

NOVÉ NÁLEZY BELEMNITOV Z LIASU CENTRÁLNYCH KARPÁT

EMÍLIA ČINČUROVÁ

V oblasti centrálnych Karpát, v kameňolome juhovýchodne od obce Tunežice (okres Považská Bystrica), sa nachádza jedna z najbohatších lokalít belemnítov na našom území. Vrebný lias, ktorý sa ťaží v spodných troch etážach, je zastúpený sivými tenkolavicovitými piesčito-krinoidovými vápencami s polohami ťovitopiesčitých bridlic. Vrebnoliasový vek je doložený nálezmi amonítov a 32 druhmi belemnítov (Činčurová 1983). Vo štvrtej etáži kameňolomu vystupujú rozpadavé piesčito-krinoidové vápence stredného liasu, ktorých vek je doložený 6 druhmi belemnítov (Činčurová 1981).

Spracovaný materiál je uložený v zbierkach Prírodovedného ústavu Slovenského národného múzea pod číslami, ktoré sú uvedené pri jednotlivých druhoch.

Belemnitidae d'Orbigny, 1845
Passaloteuthinae Naef, 1922
Passaloteuthis Lissajous, 1915

Passaloteuthis paxillus (Mayer, 1862)*

Obr. 1 v texte, tab. I, obr. 1a — b

- 1846—1849 *Belemnites* sp. — F. A. Quenstedt: Die Cephalopoden etc., p. 457, tab. 29, fig. 50—51.
1863 *Belemnites paxillus* Mayer — C. Mayer: Liste par ordre systématique des Bélemnites des terrains jurassiques etc., p. 190.
1920 *Holcoteuthis paxilla* Mayer — E. Bülow-Trummer: Cephalopoda dibranchiata. Fossilium Catalogus I: Animalia, pars II, p. 87 (cum syn.).

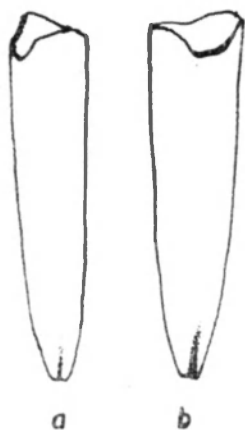
Lectotyp: Za lectotyp volím exemplár F. A. Quenstedta (1846—1849, tab. 29, fig. 50—51), podľa ktorého C. Mayer (1883) opísal druh.

Locus typicus: Corps (Švajčiarsko).

Stratum typicum: stredný lias.

Diagnóza: C. Mayer, (1863, p. 190).

*Uvedený druh zaraďujem k rodu *Passaloteuthis* podľa systému M. Lissajousa (1915)

Obr. 3. *Mesoteuthis subrhenanus* Lissajous
— a) brušná strana, b) bočná strana,
prirodzená veľkosť

Geografické rozšírenie: Francúzsko, ČSSR (Západné Karpaty — Tunežice, prvý nález v ČSSR).

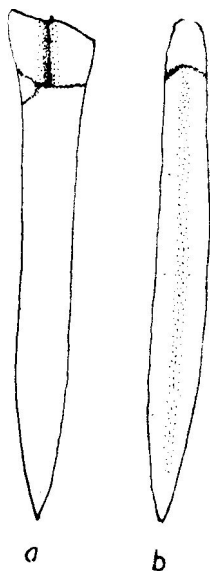
Tab. 1. 1 — *Passaloteuthis paxillus* (Mayer) — a) brušná strana, b) bočná strana. SNM/Z 19 662, prirodzená veľkosť, stredný lias, Tunežice; 2 — *Dactyloteuthis subirregularis* Lissajous — a) brušná strana, b) bočná strana. SNM/Z 19 663, prirodzená veľkosť, stredný lias, Tunežice; 3 — *Mesoteuthis subrhenanus* Lissajous — a) brušná strana, b) bočná strana. SNM/Z 19 664, prirodzená veľkosť, toark, Tunežice. Foto T. Válekovej

Materiál: Jeden dobre zachovaný exemplár a jeden fragment, ktorému chýba zadná časť rostra.

Biometrická charakteristika (merané exempláre sú uložené pod číslami SNM/Z 19 662 a [1] a SNM/Z 19 662 b [2]):

	1.		2.	
<i>R</i>	66,6	(853)	57,9	(—)
<i>DV</i>	7,8	(100)	9,0	(100)
<i>LL</i>	6,9	(88)	8,4	(93)
<i>Pa</i>	44,7	(573)	—	(—)

Opis: Malé až stredne veľké rostrá valcovitého tvaru. V zadnej časti sa mierne zužujú k centrálne položenému ostrému hrotu, v prednej časti alveoly sa rozširujú. Priečný prierez je štvoruholníkový, mierne laterálne stlačený. Povrch je hladký. Na bočných stranách sú ploché pozdĺžne priehlbiny, ktoré sa začínajú v oblasti hrotu a siahajú až do prednej časti alveoly. Alveola siaha takmer do 1/3 rostra, je mierne excentrická, priblížená k ventrálnej strane, rovnako ako osová línia.

Obr. 1. *Passaloteuthis paxillus* (Mayer) —
a) brušná strana, b) bočná strana, prirodzená veľkosť

Poznámky a vzťahy: Uvedený druh zodpovedá opisu C. Mayera (1863), ktorý druh stanovil na základe materiálu F. A. Quenstedta (1846—1849). Celkovým tvarom rostra pripomína opísaný exemplár druh *Passaloteuthis virgatus* (Mayer, 1863), ktorý však má veľké rostrá, výrazne laterálne stlačené, priečný prierez oválny a centrálnu alveolu. *Passaloteuthis paxillus* (Mayer) má malé až stredne veľké rostrá veľmi mierne laterálne stlačené, priečný prierez štvoruholníkový a excentrickú alveolu.

Stratigrafické rozpätie: stredný lias.

Geografické rozšírenie: Švajčiarsko, NSR, ČSSR (Západné Karpaty — Tunežice, prvý nález v ČSSR).

Dactyloteuthis Bayle, 1878

Dactyloteuthis subirregularis Lissajous, 1915

Obr. 2 v texte, Tab. I, obr. 2a — b

1915 *Dactyloteuthis subirregularis* Lissajous — M. Lissajous: Quelques remarques sur les Bélemnites etc., p. 88.

1927 *Dactyloteuthis subirregularis* Lissajous — M. Lissajous: Description de quelques nouvelles espèces de Belemnites jurassiques etc., p. 29, tab. 3, fig. 10—11.

Holotyp: M. Lissajous (1927, tab. 3, fig. 10—11) — na základe jednoznačnosti.

Locus typicus: Alzon (Francúzsko).

Stratum typicum: domér.

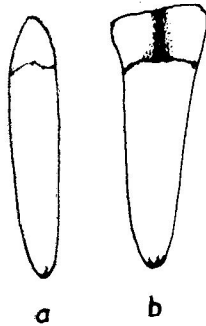
Diagnóza: M. Lissajous (1915, p. 88).

Materiál: Jeden dobre zachovaný exemplár.

Biometrická charakteristika (meraný exemplár je uložený pod číslom SNM/Z 19 663):

<i>R</i>	34,0	(419)
<i>DV</i>	8,1	(100)
<i>LL</i>	7,4	(91)
<i>Pa</i>	19,5	(240)

Opis: Malé rostrum (34 mm) valcovitého tvaru. Od najširšieho miesta, ktoré sa nachádza pri prednom konci, sa rostrum spočiatku veľmi mierne, v zadnej

Obr. 2. *Dactyloteuthis subirregularis* Lissajous, — a) brušná strana, b) bočná strana, prirodzená veľkosť

časti prudšie zužuje k tupému hrotu. Priečny prierez je oválny, mierne laterálne stlačený. Povrch je hladký. Oblasť hrotu je pokrytá nevýraznými vráskami, ktoré sa koncentricky zbiehajú k jamke na hrote. Alveola siaha takmer do

1/3 rostra, je mierne ventrálne excentrická, rovnako ako osová línia v jej blízkosti.

Poznámky a vzťahy: Uvedený exemplár sa zhoduje s opisom a vyobrazením M. Lissajousa (1927, p. 27, tab. 3, fig. 10—11). Celkovým tvarom rostra pripomína exemplár druh *Dactyloteuthis incurvatus* (Zieten, 1830), ktorého rostrá však dosahujú veľké rozmery, priečny prierez majú výrazne laterálne stlačený a na hrote vyvinutú ventrálnu brázdičku. *Dactyloteuthis subirregularis* Lissajous má rostrum malých rozmerov, priečny prierez veľmi mierne laterálne stlačený a hrot pokrytý nevýraznými koncentrickými vráskami.

Stratigrafické rozpätie: stredný lias.

Geografické rozšírenie: Francúzsko, ČSSR (Západné Karpaty — Tunežie, prvý nález v ČSSR).

Mesoteuthis Lissajous, 1915
Mesoteuthis subrhenanus Lissajous, 1927
Obr. 3 v texte, tab. I, obr. 3a — b

1927 *Mesoteuthis subrhenana* Lissajous — M. Lissajous: Description de quelques nouvelles espèces de Belemnites jurassiques etc., p. 22, tab. 2, fig. 18—20.

Lectotyp: Za lectotyp volím exemplár M. Lissajousa, 1927, tab. 2, fig. 18.
Locus typicus: Sologny (Francúzsko).

Stratum typicum: toark.

Diagnóza: M. Lissajous (1927, p. 22).

Materiál: Jeden dobre zachovaný exemplár. Zaostrenie hrotu chýba.

Biometrická charakteristika (meraný exemplár je uložený pod číslom SNM/Z 19 664):

<i>R</i>	47,3	(454)
<i>DV</i>	10,4	(100)
<i>LL</i>	9,7	(93)
<i>Pa</i>	20,1	(193)

Opis: Malé rostrum (473 mm) kuželovitého tvaru. Od najširšieho miesta v prednej časti sa rostrum spočiatku rovnomerne, v oblasti zadného konca prudšie zužuje k centrálne položenému hrotu. Priečny prierez je v zadnej časti stlačený dorzolaterálne a má tvar trojuholníka so zaoblenými vrcholmi, smerom dopredu sa mení na oválny, stlačený mierne laterálne. Povrch rostra je hladký. Na hrote je nevýrazná krátka ventrálna vrcholová brázdička a dve nerovnako výrazné dorzolaterálne brázdičky. Alveola je hlboká a siaha hlbšie ako do polovice rostra. Je mierne excentrická, približená k ventrálnej strane, rovnako ako osová línia.

Poznámky a vzťahy: Uvedený exemplár zodpovedá opisu a vyobrazeniu M. Lissajousa (1927, p. 22, tab. 2, fig. 18—20). Na základe celkového tvaru pripomína opísaný exemplár druh *Mesoteuthis rhenanus* (Oppel, 1856—1858), ktorý však dosahuje väčšie rozmery, nemá vyvinutú ventrálnu brázdičku a alveola je plytšia, nedosahuje polovicu dĺžky rostra. *Mesoteuthis subrhenanus* Lissajous má malé rostrum, nevýrazne vyvinutú ventrálnu brázdičku a hlbokú alveolu, ktorá presahuje polovicu dĺžky rostra.

Stratigrafické rozpätie: toark.

Zoznam skratiek v texte
R — celková dĺžka rostra
DV — dorzoventrálny priemer pri začiatku alveoly
LL — laterálny priemer pri začiatku alveoly
Pa — dĺžka postalveolárnej (osovej) časti
SNM — Slovenské národné múzeum v Bratislave

LITERATÚRA

- BÜLOW-TRUMMER, E., 1920: Cephalopoda dibranchiata. Fossilium Catalogus I: Animalia, pars 11: 1—313. Neubrandenburg.
- ČINČUROVÁ, E., 1983: Belemnity vrchného liasu manínskej jednotky pri Tunežiciach. *Acta Rer. natur. Mus. nat. slov.*, 29: 3—66.
- ČINČUROVÁ, E., 1984: *Passaloteuthis andrusovi* n. sp. — eine neue Art aus dem mittleren Lias der Manín — Einheit. *Acta Rer. natur. Mus. nat. slov.*, 30: 3—5.
- LISSAJOUS, M., 1915: Quelques remarques sur les Bélemnites jurassiques. *Bull. de la Soc. d'Histoire naturelle de Mâcon*. Janvier — avril: 1—173.
- LISSAJOUS, M., 1927: Description de quelques nouvelles espèces de Bélemnites Jurassiques. *Mémoire* (Lyon), 7 (10): 1—42.
- MAYER, C., 1863: Liste par ordre systématique des Bélemnites des terrains jurassiques. *Journ. de Conch.* (Paris), 9: 181—195.
- NAEF, A., 1922: Die fossilen Tintenfische. Jena, G. Fischer Verlag, 322 s.
- OPPEL, A., 1856—1858: Die Juraformation Englands, Frankreichs und des südwestlichen Deutschlands. *Württemb. naturwiss. Jh-e* (Stuttgart), 12: 121—556.
- D'ORBIGNY, A., 1842: Paleontologie française. Terrains jurassiques. T. I. Céphalopodes. Paris, Adolphe Delahays, 642 s.
- QUENSTEDT, F. A., 1846—1849: Die Cephalopoden. Petrefactenkunde Deutschlands. Bd. 1. Tübingen, Fues, 580 s.

NEUE BELEMNITENFUNDE AUS DEM LIAS DER ZENTRALKARPATEN

Zusammenfassung

In dem Gebiet der slowakischen Zentralkarpaten, in Steinbruch südöstlich der Gemeinde Tunežice, wurden in den dünnbänkigen sandigen Crinoidenkalken des oberen Lias und den zerfälligen sandigen Crinoidenkalken des mittleren Lias, einige aus den Westkarpaten bisher unbekannte Belemnitenarten festgestellt.

Belemnitidae d'Orbigny, 1845
Passaloteuthinae Naef, 1922
Passaloteuthis paxillus (Mayer, 1862)
Abb. 1 im Text, Taf. I, Abb. 1a—b

Kleines, schlank zylindrisches Rostrum. Der Querschnitt ist quadratisch, lateral komprimiert. Die Oberfläche des Rostrums ist glatt. Die Alveola reicht fast bis 1/3 des Rostrums hinab.

Vorkommen: Mittlerer Lias der Fundstelle Tunežice.

Dactyloteuthis Bayle, 1878
Dactyloteuthis subirregularis Lissajous, 1915
Abb. 2 im Text, Taf. I, Abb. 2a—b

Kleines, zylindrisches Rostrum. Der Querschnitt ist oval, mässig lateral komprimiert. Die Spitze ist mit einer Grube mit radialen Fältchen versehen. Alveola ist seicht, reicht fast in 1/3 des Rostrums hinab.

Vorkommen: Mittlerer Lias der Fundstelle Tunežice.

Mesoteuthis Lissajous, 1915
Mesoteuthis subrhenanus Lissajous, 1927
Abb. 3 im Text, Taf. I, Abb. 3a—b

Kleines kegelförmiges Rostrum. Der Querschnitt ist im Vorderteil lateral und im Hinterteil dorsolateral komprimiert. Die Spitze ist mit einer undeutlichen Ventralfurche und zwei Dorsolateralfurchen versehen. Die Alveola dringt tiefer als in die Hälfte des Rostrums ein.

Vorkommen: Oberer Lias der Fundstelle Tunežice.

Adresa autorky: RNDr. Emília Činčurová, CSc.,
Slovenské národné múzeum, Vajanského nábrežie 2, 814 36 Bratislava

Došlo: 31. 10. 1985